

פרק ג

נחלקו כו' דיש אומרים כו' ויש מדמין כו': במהדורא קמא דאגרת
התשובה¹ כתב בהגהה: "ועיין בתשובת חוט השני סי' מז' ובס' יסוד יוסף
פרק י"א" – דשם שקו"ט בזה.

דיש אומרים:

פ"ד:

ויש מדמין:

דזבחים: ה, ב ושם.

המקובלת: בס' קנה חכמה – הובא בנודע ביהודה או"ח מהדו"ק סי'
ל"ה, והקשה עליו².

והמעם הוא:

ס"פ נח: עג' ע"ב.

אכן כל זה: להעיר משו"ע או"ח ר"ס תקע"א³.

כמו בדורותינו אלה: לעיין סוס"י רע"ו שועאו"ח בנ"כ⁴.

דתענית: יא, ב.

כדפירש"י שם: יא, א ד"ה נקרא.

דזבחים: ז, א.

ומכ"ש: תענית יא, ב⁵ ושו"ע שם⁶.

---

(1) קה"ת תשמ"ב – ע' תקב.

(2) ושם: "אטו מי שעבר עבירה שיש בה מלקות כ' פעמים והתרו בו בכל פעם, מי סגי
לו בג' פעמים מלקות, והלא הב"ד מלקין אותו לפי מספר ההתראות וכו'", עיי"ש.

(3) ושם: "היושב בתענית אם יכול לסבול התענית נקרא קדוש, ואם לאו, כגון שאינו
בריא וחזק, נקרא חוטא".

(4) ושם: "בארצות קרות מותר לומר לעכו"ם לעשות מדורה בשביל הקטנים ומותרין
הגדולים להתחמם בו, ואפילו בשביל הגדולים מותר אם הקור גדול, שהכל חולים אצל
הקור, ולא כאותם שנוהגים היתר אע"פ שאין הקור גדול ביום ההוא", ובנ"כ שם: "הכל
לפי הקור ולפי בית החורף", "הכל לפי האדם והחדר". – ואולי הכוונה שיש לעיין אם גם
בדורותינו אלה גופא אין זה דבר השווה לכל, אלא יש מקום לחלק לפי כחו של כל אדם.

(5) ושם: "אין תלמיד חכם רשאי לישוב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים (חלש
הוא ואינו יכול ללמוד – פרש"י).

(6) סתקע"א ס"ב.

בכפליים: מצד בריאות, וגם מצד ביטול תורה.

כדכתיב: דניאל ד' כד': "וַחֲטָאֵךְ בְּצַדְקָה פָּרַק". ולקמן בסוף קונטרס אחרון⁷ יעץ שמירת שבת.

הפוסקים: עיין שו"ע או"ח סוס"י של"ד ויו"ד סוס"י קפ"ה⁸.

ג"פ: הר"ת פירושו גדולים פויליש⁹ [שיעורם – בשו"ת צ"צ יו"ד סי' רכ"ג, ובסוף שו"ת חוט השני]. ובמהדורא קמא דאגרת התשובה¹: "ח"י גדו" (גדולים). והוא עפמ"ש בשו"ע אדה"ז סי' של"ד סכ"ח – והוא מרמ"א שם – דליום תענית יתן יב' פשוטים [ושם באחרונים¹⁰ שזהו יב' ווינער – וצ"ע בשו"ת צ"צ הנ"ל¹¹. וצ"ל כי ווינער הוא שם המקום, והיו שם כמה מטבעות, ובשו"ת צ"צ קאי בוינער פעניק¹²], ובמג"א סשל"ד כתב דכל פשיט הוא בגדולים פויליש א' וחצי¹³.

תענית: סי' תקס"ח ס"ק יב.

כג' שעות לפני נ"ה: בשו"ת מהרש"ג (ברדיעב, תרצ"ט) ח"ב סל"ד וע"ה פירש דבמדינות ליטא זהו זמן עלות השחר או חצי שעה קודם עלות השחר¹⁴.

כג' שעות לפני נ"ה כו' אם התנה: צ"ע¹⁵ משו"ע או"ח סי' תקס"ד, דכל תענית שאוכלים בו בלילה, עד עלות השחר מותר לאכול.

ואי אפשר לומר דמ"ש אדה"ז כאן הוא לדעת הזהר¹⁶ דבכל יום אין לאכול קודם עלות השחר – דא"כ מחצות אסור, ולא רק ג' שעות לפני נץ החמה. גם: מסיומא ד"אעפ"כ נחשב לתענית, משמע דמטעם תענית קאתי עלה, ולא מטעם איסור אכילה קודם עלות השחר.

(7) ושם (קסג, א): "ולהיות מחמת חלישות הדור אין כח בכל אחד ואחד להתענות כראוי לו, לזאת עצה היעוצה כמארז"ל כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עוונותיו וכו'".
(8) באו"ח שם (ברמ"א): "ואם ירצה לפדות התענית יתן בעד כל יום י"ב פשיטים לצדקה". וביו"ד שם: "ואם לא יוכל להתענות יפדה כל יום בממון שיתן לצדקה כפי ערך ממון שיש לו, כי עשיר יתן יותר קצת מעני כו'".

(9) כ"ה גם ב"הערות ותיקונים בדא"פ".

(10) מג"א שם ("י"ח פשיטים הם י"ח ווינר").

(11) דכתב ש"ה' גדולים שלנו הוא ששה עשר ווינער".

(12) כמ"ש שם: "ויש לו עוד שם אחר פעניק כו'".

(13) וראה בארוכה תשובות וביאורים ס"ט (אגרות קודש ח"ב ע' סא ואילך).

(14) ראה גם מכתב רבינו באגרות קודש ח"ח ע' תקנז. ושם מוסיף: "ובמחכ"ת אין דבריו מחורין כ"כ".

(15) בהבא לקמן – ראה בארוכה מכתב רבינו באגרות קודש ח"ג ע' עה ואילך.

(16) ח"ב רטו, ב.

ואולי אפ"ל¹⁷ דפלוגתא היא בתענית יב, א "עד מתי אוכל ושותה" (בלילה כשמתענה למחר בכל תעניות שהוא אוכל משתחשך), דרבי אומר עד עלות השחר, וראב"ש אומר עד קריאת הגבר, ונפסק כרבי, ע"פ הידוע¹⁸ דהלכה כרבי מחברו. והנה, בירושלמי¹⁹ גריס רשב"ג במקום ראב"ש, ורבי ורשב"ג הלכה כרשב"ג (עיין יד מלאכי²⁰), ועפ"ז מותר לאכול ולשתות עד קריאת הגבר.

והנה, הא דהתנה לאכול ולשתות מהני – בישן (לאחר אכילת הלילה, שאז אינו אוכל ושותה אפילו קודם קריאת הגבר) – הוא ג"כ רק בירושלמי²¹ [וביד²² לא הובא הדין דהתנה. ובמגיד משנה כתב דיש להחמיר אף בהתנה, ודלא כפסק השו"ע²³ שהתנה מהני], ולכן פסק באגה"ת גם בזה לקולא – כמו שמחפש להקל על המתענה שידחה לימי החורף כו' – דתנאי מהני, כדברי הירושלמי, ובמילא הוכרח להתיר כן רק עד ג' שעות לפני נץ החמה, שזהו לערך שיעור קריאת הגבר (כרשב"ג – לגירסת הירושלמי – שהלכה כמותו) – עיין מפרש לתמיד כו, א שפירש שקריאת הגבר הוא ב"שליש הלילה לאחר חצות", ולאדה"ז שיעור היום הוא מנץ החמה, שזהו משנה אחרונה שלו בסידור²⁴ לענין זמן ק"ש, הרי זה "כג' שעות לפני נץ החמה".

– בזח"ב קצה, ב איתא שקריאת הגבר הוא בחצות לילה. הובא בשו"ע או"ח סוס"י מ"ז²⁵.

ומש"כ בלחם משנה הל' תמידין ומוספין פ"ב הי"א (בביאור דברי הרמב"ם "אימתי תורמין הדשן בכל יום משיעלה עמוד השחר", אף ש"בספ"ק

---

(17) ראה גם מכתב רבינו שבהערה 14.
(18) ראה יד מלאכי כללי הה"א כלל רלח. אנציק' תלמודית ערך הלכה סי"ח (ע' רפז ואילך). וש"נ.
(19) תענית פ"א ה"ד.
(20) שבהערה 18. וראה גם אנציק' תלמודית שם (ע' רפט). וש"נ.
(21) "ישן ועמד אסור בשלא התנה (קודם השינה שרוצה לאכול אחר הקימה), אבל אם התנה מותר".
(22) הל' תעניות פ"א ה"ח.
(23) סתקס"ד.
(24) פסקי הסידור – נדפסו גם בהוספות לשו"ע (קה"ת תשס"א – ע' תרכא), ודלא כמ"ש בשו"ע או"ח סנ"ח ס"ג, שהוא מעלות השחר.
(25) במג"א סקי"ג: "ובכתבים איתא שיוכל לומר הנותן לשכוי מיד אחר חצות לילה, וכ"מ בזוהר ויקהל כו".

דיומא²⁶ אמרו במשנה בכל יום תורמין את הדשן בקריאת הגבר" (דקריאת התרנגול לדעת הרמב"ם ביד אולי הוא ג"כ עלות השחר – צע"ג מירושלמי תענית הנ"ל שנחלקו אם מותר לאכול ולשתות עד עלות השחר או עד קריאת הגבר, היינו, שקריאת הגבר ועלות השחר הם זמנים שונים. ועל מ"ש היד "תורמין הדשן משיעלה עמוד השחר" בלאה"כ לא קשה מהמשנה "תורמין את הדשן בקריאת הגבר" (כקושיית הלח"מ) – כיון דהרמב"ם פירש "קריאת הגבר" כרב דהיינו "קרא גברא" (מכריז הממונה על הכרוז ואומר עמדו כהנים לעבודתכם), נגד ר' שילא שמפרש "קרא תרנגולתא"²⁷. ועיין בפיה"מ תמיד פ"א מ"ב²⁸. והא ד"תניא כותי' דר' שילא היוצא לדרך קודם קריאת הגבר דמו בראשו כו' ובאיזה תרנגול אמרו כו'" (יומא כא, א) – בלאה"כ יש לדחות דשאני מילי דמקדש, ע"ד מ"ש בקרבן העדה לירושלמי הנ"ל ד"אע"ג דהא דתנן במתניתין דיומא וסוכה קריאת הגבר היינו קרא גברא, זהו דוקא בעניני המקדש, אבל כאן שהוא לסימן לכל, אינו אלא קריאת התרנגול".

וממשנה דיומא (כ, א) "תורמין את המזבח בקריאת הגבר" שהוא בעלות השחר – קשה אשיטת הזהר הנ"ל שקריאת הגבר הוא בחצות לילה. ואולי יש לחלק בין קרא פעם אחת או שנה ושילש (יומא כא, א²⁹), היינו, שבקריאת הגבר גופא יש זמנים שונים, ובהתאם לכך הם החילוקים שבין המשנה דיומא לשיטת הזהר.

ועיין ג"כ רש"י ד"ה ולינה (זבחים כ, א) ד"משום האי פורתא כו"³⁰.
ועיין ג"כ תוד"ה קרא (סוכה נא, ב)³¹.

תרנגול בלילה – נזכר ג"כ בברכות (ס, ב³²). ומהשוואת דברי הגמרא

(26) כ, א.

(27) שם, ב.

(28) ושם: "וקריאת הגבר נאמר קריאת שכוי והוא בגמרא ואמר שהוא הכרזת קריאת איש שהי' מכריז במקדש בעלות השחר ר"ל קרוב לעלות השחר".

(29) ושם: "קריאת הגבר .. רבי יאשי' אומר עד שישנה ויש אומרים עד שישלש".

(30) ושם: "כשהעלו לכיור מן הבור מקרות הגבר .. משום האי פורתא (מקרות הגבר עד עלות השחר) לא פסלה לינה בקידוש". והיינו, שהשיעור מקרות הגבר על עלות השחר אינו אלא "פורתא".

(31) ושם: "קרא הגבר תקעו הריעו ותקעו. תימה דמשמע שמקרות הגבר הולכין לשאוב מים, וא"כ היו נפסלין בלינה .. בעמוד השחר .. וי"ל דשוהין היו בתקיעות ובתרועות ובהפיכת פניהם למערב, וגם בחזרה לאחר מילוי, והי' מאיר היום קודם שיגיעו לעזרה, ועד שיקדשן בכלי לא הוכשרו ליפסל בלינה".

(32) ושם: "כי שמע קול תרנגולא לימא ברוך אשר נתן לשכוי בינה כו'". "הוה קאזיל באורחא .. והוה בהדי' תרנגולא" (להקיצו משנתו).

ביומא (כא, א) "היוצא לדרך קודם קריאת הגבר דמו בראשו", ובפסחים (ב, א) ששם נאמרה רק אזהרה "לעולם יכנס אדם בכי טוב כו", ובחולין (צא, א) "שלא יצא יחידי בלילה", וברש"י ד"ה מדקאמר שהוא עד עלות השחר, ותוד"ה מכאן דמייתי עלה "הא דאמרן בריש פסחים לעולם יכנס אדם בכי טוב" (וצע"ק מתענית י, ב: "והכניסו חמה", דמשמע שהוא לאחר עלות השחר) – משמע לכאורה ג"כ דקריאת הגבר – תרנגול – אינו עלות השחר.

לא³³ קשה למה לא קאמר סימנא דקריאת התרנגול בברכות (ג, א) בסימני משמרות הלילה – דעדיפא מינה נקיט.

וצ"ע בכל זה. ועדיין צ"ע הפירוש באגה"ת.

הנ"ל צריך סידור עדיין.

בירושלמי: נדרים פ"ח ה"א – הובא בתוד"ה מתענין ע"ז לד, א. ועיין ג"כ שו"ע או"ח סתקס"ב סי"א³⁴.

וב' חצאי יום נחשבין:

לב — נפשו: משלי יד' י'.

וחפץ בהצדקה: ע"פ נוסח הפיוט "האוחז ביד": "וחפץ בהצדקו".

אל יבזבו יותר מחומש: כתובות נ, א.

וכמ"ש במ"א: אגה"ק ס"י.

ע"פ: איכה ג' כב'.

(33) קטע זה נרשם בין השיטין.

(34) ושם: "אינו נקרא תענית להתפלל ענוו, אבל נקרא תענית לענין שצריך להשלים נדרו".